

Slovenská medzivojnová literatúra

Jozef Čiger- Hronský: JOZEF MAK – sociálno-psychologický román

Jozef Čiger Hronský

redaktor, nakladateľ, publicista, prozaik,
autor literatúry pre mládež, tajomník, neskôr
správca Matice slovenskej.

* 23.02.1896 Zvolen
† 13.07.1960 Luján (Argentína)

Motto:
„Najkrajšie slová sú - skutky!“

Okrem románov *Chlieb* a *Jozef Mak* autor napísal množstvo poviedok z dedinského prostredia a pre detských čitateľov napr. rozprávky *Smelý Zajko*, *Budkáčik* a *Dubkáčik*.

Jozef Mak

Téma: smutný životný príbeh a ťažký osud Jozefa Maka, ktorý sa narodil ako nemanželské dieťa a hoci počas svojho života veľakrát nesúhlasí s krivdami a nespravodlivosťou, ktoré sa voči nemu v jeho živote páchajú, nevie sa tomu brániť a postaviť sa krivde na odpor. Román sa odohráva v rokoch 1900-1930 v chudobnom dedinskom prostredí. V ťažkých časoch mal šancu prežiť len obyčajný húževnatý človek – milión, ktorý svoj osud nesie trpezlivo, po každom otrase vstane a ide ďalej.

V úvode autor naznačuje osudovosť (fatalitu) príbehu, a pripomína ju aj na konci, keď sa prihovára hrdinovi. „*Trp, Jozef Mak. Človek - milión si, nuž vydržíš všetko, keďže nie je pravda, že najtvrdší je kameň, najmocnejšia je oceľ, ale je pravda, že najviac vydrží na svete obyčajný Jozef Mak.*“

Po Timrave aj Hronský charakterizuje svoje postavy pomocou mena alebo slova so spojovníkom (Jozef Mak, Maruša-tieň, človek-milión, obor-brat...)

Meno Jozef Mak symbolizuje to, čo Jozef vo svojom živote znamená, je bezvýznamný, maličký ako máčny máčik, jeho osud bol osudom miliónov ľudí.

Obsah

Jozef Mak bol nemanželským synom chudobnej vdovy. Ako nemanželské dieťa bol od začiatku odsúdený na ťažký život a utrpenie tam, kde je život aj tak ťažký. Jeho detstvo bolo neradostné. Matka, aby mohla ísť za prácou, zverila ho staršiemu synovi Janovi. Mal iba sedem rokov, musel Jozefa vláčiť na chrbte, často kvôli nemu plakal a v hneve ho i bil.

Keď Jano ako dospelý mladý muž pracoval v hore a Jozef bol ešte mládenec, prichádzal Jano na nedeľu domov, opil sa a vykrikoval bratovi, že je darmožrác, že dom nie je jeho. Matka,

aby vyhovel Janovi, poslala Jozefa slúžiť. Bol pastierom a žil v horách, kde sa cítil slobodný a voľný.

V dedine sa stalo nešťastie, pri požiari zhorelo veľa domov, medzi nimi i dom Makových. Jano nechcel stavať nový dom, preto Makovú a jej syna prichýlila Jozefova krstná matka, Hana Meľošová. Jozef sa zamiloval do jej dcéry Maruše, ktorá jeho lásku úprimne opätovala. Jozef si našiel prácu u drevorubačov. Do dediny schádzal len zriedkavo, pretože Meľoš, Marušin otec, ho nerád videl vo svojom dome. Aj on mu nadával, ako predtým Jano, do darmožráčov. V dome boli časté hádky, lebo keď si Meľoš vypil, správval sa násilnícky. Po smrti svojej krstnej matky sa Jozef rozhodol, že si postaví vlastný dom. Dom s veľkou námahou postavil, ale urobil chybu, pretože ho postavil na mieste, kde stál pôvodný makovský dom. Jeho radosť z domu netrvalo dlho - musel odísť na vojenčinu. Ako vojak sa dostal do Viedne a do Hercegoviny.

Keď sa po rokoch dostal domov, musel sa zmieriť s ďalšími ranami osudu, dozvedel sa, že Maruša sa vydala za jeho brata Jana a nasťahovali sa do domu, ktorý si on tak ťažko postavil. Jano milostivo dovolil Jozefovi, aby býval s nimi.

Jozef bol najviac zhrozený z toho, ako sa Maruša zmenila. Po prekonanej chorobe mala škaredú tvár, bola chudá, zanedbaná, často i opitá. Nestarala sa ani o dom, ani o svoje dieťa. Alkohol, choroba a zlé manželstvo urobili z nežného a pekného dievčaťa tupú, bezcitnú ženu, nevšímavú i k vlastnému dieťaťu.

Jozef a Jano chodili spolu robiť k drevorubačom a Jozef zistil, že Jano je v horách celkom iný, veselý človek. Ale po príchode domov svoju ženu vždy zbil a bol znova nevládny. Jozef sa po čase oženil, zobral si pokornú, pracovitú Julu, hoci ju nemal rád. Sedem rokov bývali spolu s Janom a s Marušou. Jozef nevedel zabudnúť na svoju bývalú lásku a klamal Julu s Marušou. Jula bez slova, odovzdane znášala svoj osud, útechu nachádzala vo svojom malom synčekovi. Snažila sa byť nevšímavá, ľahostajná, hoci Jozefa mala veľmi rada. Jej zdravie to napokon nevydržala a začala chorľavieť.

Jano medzitým zmizol z dediny, povrávalo sa, že odišiel do Ameriky. Ešte predtým predal polovicu domu, ktorý mu patril, keďže dom bol postavený na jeho pozemku. Maruša sa presťahovala k svojmu slepému otcovi. Jozefovi sa časom Maruša zhnusila, celkom sa oslobodil spod jej vplyvu. Po jeho veľkej láske mu zostal iba pocit hnusu. Začínalo mu byť ľúto svojej ženy, ale nedokázal prejavovať svoje city ani voči Jule, ani voči synovi. Maruša zomrela strašnou smrťou - našli ju mŕtvu s hlavou v kotli, v ktorom vyvárať bielizeň. Jozef odišiel z domu a vstúpil do služby, potreboval zarobiť peniaze, aby odkúpil späť polovicu domu. Jula mu nepovedala, že opäť čaká dieťa a Jozef prišiel domov, iba keď sa dozvedel o narodení syna. Až teraz sa zmieril s Julou a našiel si k nej cestu. Avšak už bolo neskoro, Jula zomrela, utrápila ju Jozefova neláska. Zomrela s úsmevom na tvári, lebo sa presvedčila, že Jozef ju predsa len mal rád.

Román sa vyznačuje bohatým lyrizmom. Hronský ako jeden z prvých začal lyrizovať prózu. Využíva umelecké prostriedky lyriky v próze (epiteta, metafory, zvukomalbu, lyrické opisy prírodnej scenérie), zvláštnosťou je opakovanie motívu príchodu inovate, ktorú autor využíva dvakrát: prvýkrát ju prirovnáva k neveste v bielom šate, keď sa Jula vydáva a druhýkrát vtedy, keď zasadne na Julinu mŕtvu tvár.

Hronský ako rozprávač hovorí za svoje postavy oslovuje ich prihovára sa im. Jednotlivé postavy konajú pudovo, inštinktívne, prežívajú zložité, často protikladné pocity. Vzťahy medzi nimi sú zložité, komplikované. Autor sa zameriava na zobrazenie duševných stavov a citov svojich hrdinov.